

84(2=632.1) 6
A285

КÖЧКҮНДЕР

А. АДАРОВ

C (Anti)

A28

- 003675 -

С (АЛТ)
А 28

Султан

**АРЖАН
АДАРОВ**

КӨЧКҮНДЕР

23

ҮЛГЕРЛЕР

Алтайдын бичиктер чыгарар издательствозынын
Туулу Алтайдагы бөлүги • 1966

Горно-Алт. областная
БИБЛИОТЕКА.

84(2Р00=АН)65

A285

○
A003675 V

Национальная
библиотека
Республики Алтай
им. М.В. Чевалкова

10.12.2004

5-ААК-66

МЕН—КИЖИ

Меге эмди канча јаш?
Мен билбезим.
Меге та мун јаш?
Та миллион јаш?
Мен билбезим...
Мен јас чылап јажаргам
Тоозы јок катап.
Мен күс чилеп күрергем
Тоозы јок катап.
Мен кыш чылап кажайгам
Тоозы јок катап...
Мен бу ла көк јалбырак,
Көк өлөг болгом.
Кемниг де көксинен
Чыгып келгем.
Мен бу ла күнниг јылузы,
Бу ла кейдин арузы
Болгом.
Кемниг де кожогынаг келгем,
Кемниг де сүүжинен бүткөм.
Мен тайганыг јерлик,
Күн ошкош јаркынду

Күн чечеги болгом.
Түндерде күндий күйүп,
Жылдыстарла эзендежип,
Салкынла эрмектежип,
Мызылдууш чалынла бүркелгем.
Мен оноң ойто ло
Кижиги болгом;
Кемниң де меезинде,
Кемниң де канында жүргем.
Сүүгем,
Сүүнгем,
Өлтүргем,
Өлтүрткем.
Мен каан да болгом,
Мен кул да болгом.
Каабының чөлинде
Кумакка да бастырткам...
Мен жегестиген жебреннең келгем.
Жер-тенери бүдердең ала
Кичинек тынду тоозыннаң
Бүткем.
Оның учун муң жылдардың
Жаркыны
Жалкын болуп
Мениң көзиме чагылган
Көксиме улалып келген чактарды
Ойгоры жуулган,
Ол ойгор бирде ундылган,
Жылыйган,
Бирде ойто ло табылган.
Мен көп катап жагыргам,
Ундылгам ла чачылгам
Караңуй ла жарыктың

Ортозында,
Өлүмнүң ле жүрүмнүң
Солыныжында.
Je мен жебрен кижиге,
Өйлөрдүң салкынында
Түзелип, эгелип келгем.
Карангуй түндөрдөң качып,
Коркушту түшөрдөң чочып,
Бу жарыкка тириле-өлө,
Өлө-тириле келгем.
Бирде агару мен деп актанып,
Бирде жуучул мен деп кандалып,
Бирде базынып,
Бирде бастырып,
Бу өйгө келгем.
Азияныг ташту кырлары —
Элебес кабайым.
Энелердүң энези,
Адалардыг адазы
Баскан Алтайым.
Өйлөрдү өткүрө
Мен жүрегим түбине
Жакшыны жуугам.
Жарталбасты жартаарга
Мунг сурактар
Устүне энчейгем.
Меем тызырап,
Чедиргенделип келгенче
Санангам.
Көк таңдарды
Көс жумбай уткыгам...
Мен жирменчи чактыг
алдында турум,

Эр кижн, ада кижн.
Күн чогы кирбиктеримди өдүп,
Көзимнен тайкылып,
Телекейди жарыдат.
Түндерде айдын,
Жылдыстардын жаркыны
Көскө тийип, тайкылып,
Көгөлтирим жарыкла
Жажыл кырларымды кучактайт.
Мен өйдн ле жүрүмннн
Талортозында турум.
Меге одус жаш!
Мен чек жаш!
Өй анайда айдат,
Учы жок өй анайда айдат.
Же мен билбезим,
Меге канча жаш?
Та мун жаш,
Та миллион жаш!
Менин жажымда
Адаларымнын жажы,
Келер жылдарымда
Балдарымнын жажы.
Мен — кижн,
Өлбөс, мөнгүлик кижн!

АЛТАЙ КЫСТАР

Та слердин кожонгоордон
Тандар адатан,
Та кожондор жогынан
Күн чыкпайтан.

Мен билбезим, кыстар,
Алтай кыстар.

Та кожоны жокко
Иш бүтпейтен,
Та ижи жокко
Кожон келбейтен.

Мен билбезим, кыстар,
Слер билереер, кыстар.

Түн де киргенде,
Кырлар уйуктап та калганда,
Слердин кожонгоор
Алтай үстүлө учат.
Уйжу да аразында
Чанкыр кырлар
Слердин кожонгоорды
Кимириенип турат...

Та кожондордон улам
Жастар келетен,

Эр кижиге, ада кижиге.
Күн чогу кирбиктеримди өдүп,
Көзимнең тайкылып,
Телекейди жарыдат.
Түндөрдө айдың,
Жылдыстардың жаркыны
Көскө тийип, тайкылып,
Көгөлтирим жарыкла
Жажыл кырларымды кучактайт.
Мен өйдүң ле жүрүмнүң
Талортозында турум.
Менге одус жаш!
Мен чек жаш!
Өй анайда айдат,
Учы жок өй анайда айдат.
Же мен билбесим,
Менге канча жаш?
Та мун жаш,
Та миллион жаш!
Менің жажымда
Адаларымның жажы,
Келер жылдарымда
Балдарымның жажы.
Мен — кижиге,
Өлбөс, мөңкүлик кижиге!

1966 ж.

АЛТАЙ ҚЫСТАР

Та слердин кожонгоордон
Тандар адатан,
Та кожондор жогынаң
Күн чыкпайтан.

Мен билбезим, кыстар,
Алтай кыстар.

Та кожонгы жокко
Иш бүтпейтен,
Та ижи жокко
Кожонг келбейтен.

Мен билбезим, кыстар,
Слер билереер, кыстар.

Түн де киргенде,
Кырлар уйуктап та калганда,
Слердин кожонгоор
Алтай үстүле учат.
Уйку да аразында
Чанкыр кырлар
Слердин кожонгоорды
Кимиренип турат...

Та кожондордон улам
Жастар келетен,

Та јастардан улам
Кожондор бүдетен.

Мен билбезим, кыстар,
Слер билереер, кыстар.

Та кожонног чечек
Јайылып өзөтөн,
Та чечектен кожонг
Јайканып келетен.

Мен көрбөдим, кыстар,
Слер көргөнөөр, кыстар.
Чалындарда јылангаш
Изигерди көргөм,
Слердий кыстарды
Кайда да көрбөгөм!

Слердин жоо будыгар
Кезикте уур сопокто,
Слердин жоо сыныгар
Төрјек фуфайка алдында.

Слердин јараш чырайаар
Соок салкынга карталган,
Јагыс ла көстөрөөр
Јараш бойы артатан.

Алтай кыстар,
Көөркий кыстар.

Та слердин кожонгоордон
Күн јаркынду тийетен,
Та күннинг јаркыныла
Кожонгоор күйетен.

Мен билбезим, кыстар,
Слер билереер, кыстар.

Та слердин кожонгоордон
Сүүш келетен,

Та сүүштег слердин
Кожонгоор келетен.

Мен билбезим, кыстар,
Слер билереер, кыстар.
Алтайымнын иштенкей кыстары,
Алтайымнын кожончы кыстары...

1965 j.

КИНОДО

Залда карагуй...
Экранда жуу-согуштар.
Пулемет огынан
Жыгылган солдаттар...
Кино?
А көстө
Сакыбаган жаштар
Кургабай,
Чайбалып турар.
Ол жыгылган солдат
Адама түнгей...
Ол база мынайып
Жыгылган эмей.
Же жүрүм бу
Лента чылап жылган,
А ол анда ла
Артып калган.
Бу ла жарлу жалаңда,
Ады жок жалаңда...
А көстө жаштар
Жаакты төмөн
Агарга турар.

Јүректи не де
Оорыдып турар...
Ол өйдө анда болзом,
Анда болзом!
Је улус көрүп ийбезин,
Јажык деп айтпазын!..
Чүрчеде ле алакан
Көсти бөктөөр.
Оны изү тамчы
Оттый өртөөр.
Кино?
Је ол жүрүмнин сомы.
Уйатту?
Је ол ачунун жажы!
Ол жашта бистин
ийдебис,
Өштүни јенетен
күчибис.
Ол — агару ачымчыл,
Өчпөс кунукчыл.
Кино?
А жүрүмде болзо?
Эртен ле јуу башталза?
Мен ол ло јаланда,
Пулеметтын јанында
Јыгылып,
Кыймык јок артарым ба?
Айса, ичкери барарым ба?

1965 ј.

АЛТАЙ ЭСКАДРОН

Бу үлгерди јада калган жуу
чылга, пвардиянын подполков-
ниги Михаил Сергеевич Ката
шевке учурлап турум.

Даурия, Даурия...
Аттар тибирти...
Алтай уулдар
Дозорго атанган.
Кайда да ыраакта,
Амурдын јанында,
Алтай эскадрон
Гранды корыйтан.
Улдүлөр күннин
Чогына јалтырап,
Эскадрон ичкери
Элейтип учатан...
Дауриянын јыжында
Тымык частарда
Алтай кожон
Јыгырап туратан...
Эмдиктер минип
Уренген уулдар

Эмди кавалерияда —
Торт ло шуурган...
Оштүгө удур
Карануй гранда
Алтай уулдар
Жалтанбай турган.
Же калапту согуштарда
Эскадрон чачылган,
Кем Даурияда,
Калха көлдө жыгылган.
Днепрде, Одерде
Уулдар сөөгин салган.
Эскадрондо уулдардан
Эки-жангыс ла арткан...
Жалтанбастар качан да
Жуу жалаңында артатан.
Же эмди түнгей ле
Ыраак грандарда
Алтай уулдар
Дозорго барат.
Тымык түндерде
Алтай эскадрон
Дауриянын кырларыла
Табыш жок учат...

1965 j.

УЛУ КӨЧҮШ

Мундар жылдарга көчүп жүргөнис,
Материктерди эбирип келгенис.
Төрөлдү де болзо, төрөли жоктой,
Узун жолдордо ундылып калгандый,
Азиянын өзөпинен кыймырап

чыкканыс,

Алтайыс деп телекейди адаганыс.
Төөлөр өркөштөри ортодо жайканып,
Куба чөлдөрдү өдүп барганыс...
Жүгүрүк аттарыс тыныс болгон,
Шибеелерис кырлар болгон.
Же жебрен кожондорыста, тууларыста
Түбү жок тегистер адалат,
Учы жок чөлдөр макталат.
Бу та ундылган салымыста?
Айса та улуркаган санаабыста?
Же жүрөписте бу ла чанкыр кырлар,
Кыштулу, жайлулу журттар.
Эмдиги жүрүмнен кайра көргөмдө,
Өткөн жолыстын узунун кайкайдым:
Чек ле өскө телекейден
Көчүп келгенистей бодойдым.

Бис унчукпас сокор айылдардын,
чачымыштын, кунугуштын
Тонгу тымык телекейинен көчүп келдис.
Мындый улу көчүшти
Кандый калык өткөн дейдис?
Je бу көчүште өлгөнис,
канысты төккөнис.

Унчукпас чактардын тармазына
туттуртып,
Салымыстын кызалангына учурап,
Бу жүрүм учун акту канысла
төлөгөнис.

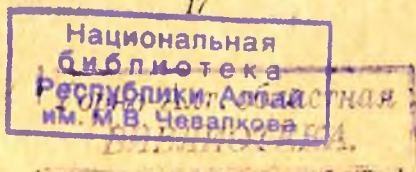
А эмди жүрерис,
Омок ло жайым көрөрис,
Бис тенибер көчкүндөр эмезис,
Жайым төрөлистин ээлери — бис.
Эмди тунзүйип баспазыс,
түкүрөргө бербезис,
Жүрөписте бистин күн чогы!
Көстөресте бистин жарык оттор —
Ол жирменчи чактын
жаркыны,
Азиянын жаңы кожондоры
Билерим, улу көчүштер болгон:
Материктер керип, тегистер кечире.
Je мындый көчүш качан да болбогон
Бу жер үстүндө, бу күн көзүнчө!..

1966 j.

ЈАЖЫТТУ ҮЛГЕР БИЧИИЧИГЕ

Мен качан да
Јажытту үлгерлер бичибегем...
Јандарга да удур,
Најыма да удур
Эки јүстенип
Качан да жүрбегем.
Јамылу да алдына,
Јаш бала да алдына...
Је бу «јажытту»
Үлгерди жычырала,
Унчукпай тургам,
Поэттиг уйады керегинде
Кородоп санангам.
Тышкары кар айланган...
Шуурган шуулаган,
Көксимде та не де
Узүлип калган...
Јүзиме кем де
Түкүрип ийгендий,
Јүрегимди күннен
Көлөткө бөктөгөндий.
Кандый коронду сөстөр,

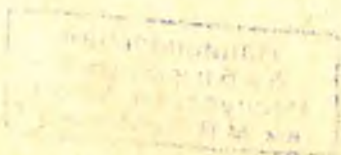
Кандый уйалбас көстөр
Бу үлгерден угулат,
Маказырап көрөт.
Бу поэт кече ле
«Ура» үлгерлер бичиген.
Мен коммунизмнин
Кожончызы деген.
А бүгүн Төрөлин
Жамандап отуры.
Коронун божоткон жыландый,
Шыркырап жадыры.
А коп сүүйтен немелерге
Не болзын,
Колдон колго бу үлгер
Жылбай кайтсын!
«Жалтанбас» поэт деген
Мак жайылат.
Ол поэттин жүрегине
Мөттүй тамат.
Мак алдынан,
Мак үстүненг —
Жыргалду жүрүм.
«Жүрөргө» билер ле
Эки жүстү күрүм!..
Сен чилеп
Макка жөдерге
Уйадымды сатпазым.
Төрөлимди жамандап,
Качан да айтпазым,
Поэттин чындык перозын
Копко сукпазым.
Тууларымдый ару, бийик
Жажына артарым.

5493004
A003675

Чын да айтсам,
Жастыра да айтсам,
Албатым көзинче
Чике айдарым.
Бу жүрүмде
Туура жолго до чыксам,
Төрөлим алдына
Ак-чек турарым.

1965 ж. ноябрь

ЈҮРЕКТЕ КҮНДЕР

Бис тундерди карануй дежадис,
Бис ойди тунге ле
Тушке улейдис.
Шык ла карануй тун,
Ичкери сунган колын корунбес тун.
Је туней ле мен нени де кородим,
Карануйдын кара
Сомын кородим.
Ак-јарыкта тундер
Јок деп бодойдым,
Ак-јарыкта кундер
Коп деп бодойдым.
Ол Кундер бистинг јуректеристе,
Туннинг каразын коргон костористе.
Бу телекейде бир улу туш,
Карануй ла жарык туш.
А тундер јок,
Косто жарык барда,
Јуректе јалкын барда...
Је косто жарык очсо,
Улу тун,
Учы јок тун.

Ол көскө келер,
Ол жүрекке келер.
Je өскө көстөрдө
Түштөр,
Сүүштөр,
Je өскө жүректерде
Күндер,
үндер...
Кижинин жүрүми
бир улу күн,

Өйлөргө көрө,
Улу да эмес.
Энеден чыкканы — ол таң атканы,
Жүрүмнин учы — ол чын түн киргени.
Ак-жарыкта күнине
Миллион таңдар адат,
Жаңы ла ачылган көстөрдө,
Жаңы ла угулган үндерде.

Ак-жарыкта күнине
Миллион түндөр келет,
Жагына жабылган кирбикте,
Жарыгы өчкөн көстө...
Жер үстүндө түндөр жок,
Түндөр жаңыс ла бистинг
бойыста,
санаабыста.

Жүректе Күндөр бары ундылганда,
Жүрүмде түндөр жогы ундылганда,
Бис сокорып жүредис,
Түнди карануй дейдис.

Тышкары чыт ла карануй тўн,
Je жүрегимде Кўн.
Ол Кўн жарыгы меемле барып,
Көзимнен чыгат,
Карануйды жарыдат...

1966 j. февраль

НАЈЫЛЫК КЕРЕГИНДЕ БАЛЛАДА

Чанкыр аралдыг
Ары јанында
Кичинек көзнөктөрлү
Тура туратан.

Ол турада
Кулак јок үйлү,
Курлаада сагалду
Орус јуртаган...

Јебрен Русьтыг
Јемтиги чилеп,
Бу јурт мында
Ундылып калатан.

Табышту деремнеден
Туура туруп,
Тайгага јапшынып,
Түженип туратан.

Русьтыг јыды
Мында јытанатан.
Ачиткан калашла
Турачак тынатан...

Лука торт ло
Микула чылап,
Чабдар беезиле
Кыра тартатан.

Карган эмөгени
Карангуй мылчада
Кутус уулчактарга
«Тарма» салатан...

Бу орус
Адамла кожо
Қолхозтын ажын
Күскиде кезетен.

Јаржак та болзо,
Јанданып билбейтен,
Кудайы јок
Биске киретен.

Ол мени
Кабыра тудуп,
Сагалыла
Кыјыклайтан.

Мен билбес
Сөстөр айдып,
Јаркырада
Каткыратан.

Онын оозынан
Чеснок јытанганда,
Орустын јыды
Бу деп бодойтом.

Кулак јок эмегеннин
Моркобын уурдайла,

Тармалаар болор деп,
Тенек, коркотом.

Жаржактын жаңы
Сүрекей кату.
Крест жок улус
Кирлү дейтен.

Эжиктин тутказына
Колың тийзе,
Эмеген тургуза ла
Лунуп ийетен.

А Лука адамды
Айылына кычырып,
Крестин ундып,
Кожо жыргайтан.

«Кудайлар меге
Керек бөди,
Најым кудайдан
Бийик» — дейтен.

Адам тыйрык
Канказын чыгарып,
Күлүмзиренип,
Танкылап отуратан.

Эмеген кудайлар
Сүри алдына
Жабыс энчейип,
Бажыратан, бажыратан.

Ажы тойу
Бу кичинек туразында
Ада Лука
Кудайдый отуратан.

Сагалы мөттин
Сыразына чыкталып,
Бийеге турачак
Селендеп туратан.

Руська баштап ла
Мен мында туштагам.
Најылык јолын
Мен мынанг баштагам.

1965 ј.

АРБАНЫҢ ЧАРАГЫ

Арбанын чарагы —
Күнниң чогындый сары чарак.
Jүрүмниң тыны —
Кезикте бир ле чарак.
Ол кудаЙ эмес,
Je ого бис мүргүгенис.
Сноптордын үстүне энчейип,
Терлегенис, сүүнгенис.
Торо жылдарда
Тюбрактаң көдүрип,
Алаканыска экчегенис.
Көзистин тусту јажыла кожо
Јигенис.
Ак-јарыкла
Арба чарагы
Бир болгонын
Билгенис.
Арбанын чарагы,
Аштаган тушта,
Ат бажындый
Алтыннаң баалу,
Арбанын чарагы

Тойлу күндөрдө
Көчө болуп кайнаган,
Тыт күптөрдө
Бозо болуп шуулаган,
Арбаныг чарагы,
Сен — Күн тамчызы,
Күндий сары.
Сенде улу ийде.
Сен жердег өзүп келеринде,
Алтын сагалдарын
Атрайып,
 күнге күйгенде,
Кулагымда кайкалду
Музыка жыгырайт.
Жендиртпес жүрүмнүн
Эрмеги шылырайт.
Көбүктөлгөн сыраны ичкемде,
Каныма Күннүн
Изүзи кожулат,
Жүрегим каткырат.
Бу арбанын чарагы,
Алтайымнын
Алкышту ажы.
Онын учун эзендик болзын
Жаландар,
Шуулашкан алтын
Аштар!
Эзендик болзын
Арбанын чарагы,
Жүрүмнүн тыны!

1965 j.

Жагыс ла сен билерин
Жаманымды, жакшымды.
Жагыс ла сен билбезин
Жарты жок жолымды...
Санаада уур сыстарды
Жагыс ла сен билбезинг.
Айтсам да, акту санаама
Жагыс ла сен бӱтпезинг.
Кезикте бис экӱ
Бой-бойыска жууктый,
Кезикте бис талайдын
Эки башка учынды.
Ортобыста эрепис,
Ортобыста элбис.
Ӧткӧн ӧйлӧр сӱлтери,
Ӧткӧн сӱӱштер кӧстӧри.

1966 ж. март

ТАШ УЛУСТАР

Тыва иёкөриме, поэт Салим Сүрүң-Оолго учурлап турум.

Бис игистердий,
 Янгыс калыктын балдары эмейис,
Аргымак адына, үлдүзине иженген,
 Jүрүмин jыданын мизине илген,
 Jуучыл өбөкөлөр уулдары эдибис.
 Je шыкай көргөн
 көстөрисле
 Азиянын өзөгинен
 өйлөрди өдө көрбөгөнис.
 Өкпөөрип жүргөн калыгыс,
 Өрттий калапту бойлорыс
 Өчөристи билбегенис...
 Капчал кырлар ортозында,
 Кааза айылдар ыжында
 Ундыларысты,
 Кудай, билбегенис.
 Эмди бис торт ло чактардыг
 Кубуларын ундыган,

Кудайларына каргаткан
Оодыгындый жүредис.

Ак чөлдөрдү таштайла,
Айан өзөктөрдөн ырайла,
Кырлар кыбында арттыбыс,
Таш кырбузынан тудадыс.
Бистин жагыс ла сүрлерис,
Таштан кескен бүдүмис
Ак-жарыкта артар ба?
Музейлерде турар ба?
Алтай, Тыва кырларында,
Кыпчактардын чөлдөринде,
Днепр ары жанында,
Жеберен калыктар жолында
Биске түңгөй улустар,
Таштан эткен алыптар,
Тургандарын көрөдис.

Олор биске сүрекей,
Түңгөй болуп жураган.
Айдылбапан санаазы
Таш жүзүндө тон калган...

Бүгүн, тыва нөкөрүм,
Сенин чөлдөриңди таныдым.
Алтай жеримниң эрмегин
Сенин жеринде тындадым.

Же бу жүрүмдө салымыс
Улу болуп бүтпеди.
Телекейге адыбыс
Кайкал база этпеди.

Же жылым кайадан тудунган
Бек тазылду мөштий,
Бис кырларысты салбазыс,
Анда жажына журтаарыс.

Чичке де болзо, көзисле
Ак-жарыкты көрөрис,
Ичкери барар жолысла
Кайра көрбөй барарыс.

Эмди тура бистер, оок калыктар,
Өчпөгөнис, өлбөгөнис.

Эмди де кожондорыс бар, тилис
бар,

Айдарда сүүнөрис, жүрөрис!

1965 j. август

ЈАНҒЫ ЈЫЛ ТУНИ

Јаңы жыл ойто ло једип келер,
Јанымда кемигер арткай не, најылар?
Күнненг тамган бу күрөнг аракы
Күмүш чөөчөйдө күйөр бе, најылар?
Айса кемигер де ундып салар?
Артык најы ого табылар!
Бүгүңги чилеп, бистинг ортобыста
Кемнинг де чөөчөйи ээ јок арттар?
Салым ортобыстан кемди де ырадар,
Кемибис те жүрүмистег жылыып
калар.

Ченелтелү күнде ол чыдашпас,
Је чындык најылык качан да бузулбас!
Бүгүн чөөчөйлөр шыгыразын,
Кожондор јыңыразын.
Јаңы жылым чибиле јытанзын!
Јеримнинг үстүнде јаңы тангдар атсын.
Бу јарыкта ончозы да ундыза,
Мен жаңыскан качан да артпазым,
Јылдар ыраза, жылдар жаңырза,
Муза-кожонымла ичкери барарым.
Тымык түндерде үлгерлер шымыранып,

Кўн тамчызы — аракы ичерим.
Жалбышту оттыг кожонгын кычырып,
Тўндерди ундып, ўлгерлер бичиirim.
Же Жагы жыл ойто келзе,
Жанымда артараар ба слер, наҗылар?
Же бу Жагы жылды уткып,
Кўмўш чўўчўйди кўдўрии салыгар!

1966 ж., январь.

Кўн тамчызы — аракы ичерим.

Жалбышту оттыг кожонгын кычырып,

Тўндерди ундып, ўлгерлер бичиirim.

Же Жагы жыл ойто келзе,

Жанымда артараар ба слер, наҗылар?

Же бу Жагы жылды уткып,

Кўмўш чўўчўйди кўдўрии салыгар!

Кўн тамчызы — аракы ичерим.

Жалбышту оттыг кожонгын кычырып,

Тўндерди ундып,

ўлгерлер бичиirim.

Же Жагы жыл ойто келзе,

Жанымда артараар ба слер, наҗылар?

Же бу Жагы жылды уткып,

Кўмўш чўўчўйди кўдўрии салыгар!

Кўн тамчызы — аракы ичерим.

Жалбышту оттыг кожонгын кычырып,

Тўндерди ундып,

ўлгерлер бичиirim.

Же Жагы жыл ойто келзе,

Жанымда артараар ба слер, наҗылар?

Же бу Жагы жылды уткып,

Кўмўш чўўчўйди кўдўрии салыгар!

БИС ТЕ БИЛЕРИС

Канайдар,
Мен космодромдор эмес,
Жер силжиген ракеталар эмес,
Телекей айлаткан телескоптор
эмес,
Же малчынын жүрүми керегинде айдайын.
Шуулап аккан кырлар суузынын
Араай шылыртын үлгөриме салайын...
Же бис те тегерини билерис,
Бис те жайкалдар билерис.
Устүсте планетарий потологы
эмес.
Айан көстү телескоп эмес,
Же күндү, айлу тегерибис.
Жүрүмисте
Оног көзис албайдыс,
Бийик ле уур ажуларда,
Мөш төзиндепи оттын жанында.
Айдын түндөрдө
Суу үстүне энчейгенисте,
Жылдыстар анда эжингенин
көрөдис,

Суула кожо оморды ичедис.

Атгарыс

Сулугын кылырада чайнап,
Сууда айды араай чапчып,
Эрдинен соок тамчылар тамып,
Тымык кырларды тындап турар.

Бистин жүрөписте

Ууштан чедиргенделген жылдыс-
тар,
Каныста салкындар ла көк айан-
дар...

Je кезикте

Карлу, жанмырлу карангуй теге-
рини

Каргап турадыс.

Малды кичееп, амырыс ундый-
дыс.

Тегери айасканда,

Атгарысла бийик тайгаларга
чыгып,

Кату алаканысла жылдыстарлу
тегерини

Өрө керилип, сыймап турадыс.

Бис тегериле

Куучындажып билерис,

Куулгазын санааларла ого једе
берерис.

Оныла нажылажып та турадыс,

Оныла өштөжип те турадыс.

Бис малчылар,

Тегин улустар,

Je андый ла тегин эмезис,

Андый ла аамай эмезис.

Космодромдордон
Ыраак та болзоос,
Городторды билбес те болзоос,
Бис өйисле тен алтайдыс,
Кырларыстын
Ээлери болодыс!
Аттарыстын туйгактары айга тийип,
Жылдыстарлу түрген сууларды кечип,
Ыраак таңдарга ла
Алтын күндөргө
Удура барып жадыс.

1965

ЈАСТАРЫМ

Каранты јолго чыгала,
Энчикпей сакыган јастарым.
Учы јок ыраактаг кӧс албай,
Ичкери јүткүген јылдарым.

Кичинек оромног ырада
Чӧйилип барган јолдорым.
Кийин јанымда унчукпай
Јылыып калган кӧӧркийим.

Кар кайылып баштаарда
Карарган јолло базадым.
Ырап калган јылдардын
Кийининен эрке кӧрӧдим.

Јолдын ыраак учында
Уулчак кайдаар да мендеп јат.
Кара јолдын үстүндө
Карлар ойто ло айлан јат.

Јастарды эске алынзам,
Јүрегим неге де чым эдет.
Туман ӧткүре кӧӧркийдиг
Кебери иле кӧрүнөт.

Космодромдордон
Ыраак та болзоос,
Городторды билбес те болзоос,
Бис өйисле тең алтайдыс,
Кырларыстын
Ээлери болодыс!
Аттарыстын туйгактары айга тийип,
Жылдыстарлу түрген сууларды кечип,
Ыраак тандаарга ла
Алтын күндөргө
Удура барып жадыс.

1965 i.

ЈАСТАРЫМ

Каранты јолго чыгала,
Энчикпей сакыган јастарым.
Учы јок ыраактаг кӧс албай,
Ичкери јүткүген јылдарым.

Кичинек оромног ырада
Чӧйилип барган јолдорым.
Кийин јанымда унчукпай
Јылыып калган кӧӧркийим.

Кар кайылып баштаарда
Карарган јолло базадым.
Ырап калган јылдардын
Кийининенг эрке кӧрӧдим.

Јолдын ыраак учында
Уулчак кайдаар да мендеп јат.
Қара јолдын үстүнде
Карлар ойто ло айлан јат.

Јастарды эске алынзам,
Јүрегим неге де чым эдет.
Туман ӧткүре кӧӧркийдинг
Кебери иле кӧрүнет.

Марттын сергек күндери,
Кайран кару жастарым,
Каранты жолло мендеген
Келбес эрке жылдарым.

1964 ж.

ЧИМЕРКЕК УУЛГА

Төрөл калыгыңды электебе, уул,
Төбөннөн төрт көс тө чыкса,
 Аамай-соксоо деп айтпа, уул,
Акту матың телекейге де жайылза,
 Канайып та кееркеде сен кийинзен,
 Калапту ойгор мен де дезен,
Аарчылу курудыңды ундыба, уул,
Алтай жоныңды жектебе, уул.
Өскө калыктың көлөпкөзи болгончо,
Төрөл жоныңныг жаркыны бол, уул.
Алтай жоныңды электеп айтканча,
Адаанын оның алып жүр, уул.

1966 ж.

Ойлөр өдөр, жылдар жылайар,
Jүректен тенек күүндер чыгар...
Jeңил жалбыштар жылайып,
Жагыс ла көрнөө чоктор артар.
Олор өртөп турар

Нени де эске алдырып.
Олор жарыдып турар
Чындыктын көзине чике көрдирип,

Жараштын учурын
Жагыс ла билдиртип,
Санандырып,
араай каткыртып...

Ол күн келер.

Ол күнде сен керепке түңгей,
Jотконноң чыккан керепке түңгей,
Мачталар сынык,
Парустар жыртык.

Je сен Jeңүчи, jотконду теңисти
Jeңеечи.

Алдында тымык гавань —
Ол ченелте өткөн

Көөркийдин жүреги.

Эмди јоткондор до неме эмес,
Тенистердинг ыраагы да неме
эмес.

Чындык гавань бар,
Өчпөс маяк бар,
Ол сүүген көөркий жүреги.
Ченелтелерде ченелгени!

1965 j

КЫИА БАСПАГАНЫС

Билерим, јеримде шыра да болгон,
Јүрүмди көрүп көстөр дө чөкөгөн.
Је јеримде сүүнчилү каткылар да
шыгыраган.
Аттар тибиртиле кожондор до барган,
Билерим, јүрүмнинг карачкы да
түндеринде.
Јайзаннын камчызы јызыраган да
өйлөрдө.
Јайымнын оды көстөрдө күйтөн,
Јарты јок өйлөртө јүректөр мендеген.
Онон башка бис јүрөр бедис?
Ак-јарыкты көрөр бедис?
Је кезигибис јайымнын өйин таныбай,
Јыгырт базытту революцияга јолукпай,
Кырларыла ырбап баскан,
Карчый кезилген оттор алдына
Кыйгырман, ыйлаган, кырылган.
Андый да болзо, бис аспай,
Чындыкка түгей ле келгенис.
Өлгөнис, је бек ырыска
Јыгыла-јыгыла јепкенис.

Je бу кызаланду күндерде
Кызыл мааны алдына турпаныс.
Кырлу мылтыгысты өрө көдүрүп,
Пулеметтор огына удурга басканыс.
Бис революциянын кайкалду кеберин
Түнгөй ле таныпаныс.
Уур ла ченелтедү жолдо
Кыйа баспапаныс.
Революция жериске келген!
Кызыл маанылары элбиреп,
Чуйды өрө эскадрондор чөйилген...
Ышту айылынан чыгып,
Таныш эмес кожондорды тыгдап,
Бу темир эскадрондор кийининен
Чочыган малчы көрүп туратан.
Эмди де алтай карпан эмеген
Узак энгирлерде
Түймеендү өйлөрдү өзепенде,
Ол күндерди сөзгө куучындап берер,
Сүмө жогынан айдып берер...
А жеен уулы
Ленин жерегинде үлгөрлер кычырар.
Кызылдардын бөржинде кызыл жалама
ошкош,
Кызыл галстук кийип, школына барар.
Билерим, уурлар өткүрө ырыска
жеткенис,
Кижиде деп атка жедингенис.
Бу ла кызыл мааныны окшоп, чертен-
пенис,
Ол учун, Төрөлүс учун
Өлгөнүс, жүргөнүс, сүүгөнүс,

КАСТАР УЧАТ

Боро түндерде
Алыс жерден үндери шынгырап,
Алтайымнын үстүлө
Кастар учат.
Олордын жүнгүндый ак карлар
Көбүктүгү тестейип,
Кырларды базырат.
Өзөктөрдө
Сары көстү туралар үргүлөйт.
Тайгаларда
Анчылар оды көлдөрдий мелтирейт.
Кастар учат.
Боро ло соок тегери түбиле,
Тенкейишкен тайгалар үстүлө
Кастар жанат.
Олор калганчы жылуны апарат,
Канаттары алдына сугуп алат.
Кастар амырын ундып,
Түни-түжиле учат.
Жаңыс ла тунгак үндери
Алтайымда артып калат.
Же орой түндерде

Анчылар отторы көлдөрдий көрүнөт,
Ай карачкыда
Тегерик алтын көлдөрдий көрүнөт.
Канаттары арып,
Кастар тегериден түшкүлөйт,
Же отко күйүп,
Мында ла өлгилейт...
Кижиде жүрүмүндө
Бу кастар чылап азып,
Жеткерге түжет.
Онын канаттары эмес,
Же жүреги өртөлөт...
Алтайымнын унчукпас
Соок тайгалары үстүлө,
Карлуу, карачкы тегери түбиле
Учкан кастар,
Аспай жаныгар,
Аспай жаныгар.
Мен де мекечил отторго күйгөм...
Салымымнын жарты жок жолында
Мен де аокам,
Мен де күйгөм...
Көөркийдин көстөрүндө
Мекечил отторго бүткөм,
Кычыртулу көстөр түбине
Чөгүп жүргөм...

1965 ж., октябрь.

ЈАС КЕЛЕДИН

Јас, јас,
Келдин сен,
Кемге эрте,
Кемге ойинде.
Кемге десе
Сары бӯрде,
Алтын бӯрлер
Јерге тӯжерде,
Тайгалар баштары
Буурайа берерде,
Јас, јас,
Келдин сен.
Бӯрлер, бӯрлер
Айланып учар.
Страницалардый
Шылырап турар.
Тозылып барган
Кӯндерди тоолоп,
Алдына тӯжӯп,
Сананып јадар.
Кезикте,
Орой кӯсте,

Јас келер.
Ол он јети јаштагы
Јастан
Эрке билдирер...
Бүгүн бис
Эн кырларла браадыс,
Јангыс ла жүрегистин
Согулганын угадыс.
Колынды бер,
Эркем,
Изү, ээлпир колынды.
Ундылып жалган
Јолдорло базалы,
Јүрегисте јасты
Күрен күсте уткыйлы.
Эркем,
Колынды бер, эркем.
Алтын кырларыстын
Тандактый јаражын
Јүрегиске јурайлы,
Эркем,
Колынды бер, эркем!..

АТ ЛА ОЙ

Айдың түнде
Ат соодуда
Ак кыру...
Ак-жазыл кырлар.
Ат энчикпей,
Чакыны эбирип,
Айды кулагыла
Араай жылдырар...
Аттын аяактый
Jaан көзінде
Ак түндөрдүн
Тандагы чагылар.
Содон айыл,
Айылдын жанында ат.
Келер тандалар,
Капшай ат.
Бу өткөн ой —
Аргымак аттар
Соодуга туруп,
Кырутып калгандар.
Аттар өйи
Өткөн дежет.

Жирменчи чак —
Ракета дежет.
Je öйдөг
Аттар үркүбейт.
Чылбырын үзүп,
Кырларга качпайт.
Балтырганду тайгаларла
Аттар мантайт,
Баштарыла ойноп,
Кырлар ашкылайт.
Канатту да болзобус,
Кайып та учсабус,
Jүректеристе
Алтай аттар,
Ай туйгакту,
Торко жалду аттар
Түжелет,
Санаабыста артат.
Күстин айдыг тундеринде
Кулактарыла жылдыс эжип,
Соодуда турат.
А алтай уул,
Озогы баатыр чылап,
Адыла куучындажып,
Энмек тайгаларды ажат.
Жылым туулардын
Жылбыркай жолдорыла
Күн такалу аттар
Барат.

1965. j.

ЭТЕНОВ СОРПОНГО

Ак-жарыкты
Көрүп те жүрзе,
Соқордон соқор
Улусты көргөм.
Көзиле кожо
Жүреги көрбөзө,
Жүрүмди канайып
Көрөр дейтем.
Шилидий куру,
Күскүдий бүдүмдү
Андый көстөргө
Журуктар јуралар.
Жүректин түбинде
Терен санаалар
Жүрүмнинг кадында
Олордон јажынар.
Је көрбөс тө болзо,
Жүрүмди билер,
Жүреги ойгор
Улусты көргөм.
Көстү де улус
Көрбөгөн немени

Көрө айтканын
Угуп жүретем.
Күн жарыгын
Көзиле де көрбөзө,
Күндий жүрегин
Олордын билетем.
Көс жок Гомер —
Сөзиме керечи,
Онын кожондоры
Өйлөрдү жеңди.
Улагаштын улу
Чөрчөктөри десе
Улустын жүрегинде
Ургүлжиге артты.
Сенин, нөкөр,
Топшуурунды тындап,
Алтай жеримнин
Унин уктым.
Төрөл улузымнын
Кылыгын танып,
Чанкыр тууларыма
Ойто жолуктым.
Салымы кату,
Же санаазы ойгор
Сендий улустын
Жүрүмин сананадым.
Музыка толгон
Бу сеинин туранда
Кышкы эңирде
Сананып отурдым.

1966 ж.

КЕМ АНДА?

Жок, бис кижжи-кийиктен чыккан эмезис,
Бу шүүлтөгө кезикте бүтпей

јүредис.

Тенгери јаар сананып

көрөдис...

Байла, өскө жылдыстардан, өскө

Күндерден

бис түшкенис,

Учы жок түндерден

Ундылып, жылылып бис желгенис...

Је бу јердин илбизине туттуруп,

Бу Күннинг чогына жылынып,

Төрөл Галактикабысты ундып салганыс

Онын учун жылдыстардан көзисти албай,

Мунг жылдарга сананып турганыс.

Јагы ла эс билинген балдардый,

Қосмостын эжигин ачканыс.

А анда карангуй, учы жок карангуй,

Јагыс ла жылдыстардын көгөлтирим

јаркыны.

Анда өй дө жок, анда јарат та жок,

Јагыс ла өлүмдү чоктордын јолы.

Жеристин чанкыр тонын теңерини өтүп
 Жеткерлү чокторды жөндей ийдибис
 Же бис жердин эркезине жажып өскөнис
 Күннин жыска жолынды,
 Кыска жүрүмдү бүткенис.
 Бис карангуй түнде
 эжикте турган уулчактый,
 Карангуй жаар таштар мергедеп,
 «Кем анда, кем анда?» — деп, чочып
 ...сурагандый,
 Космостын эжигинде турубыс...
 Кайкалду жылдыстар, Галактикалар жаар
 Радиосигналдар ийип,
 жылтыркай ракеталар учуртып,
 «Кем анда, кем анда?» — деп
 энчикпей сурайдыс.
 Же Космос унчукпайт,
 Галактикалар кайкалдарын ээлгир
 ачпайт.
 Жаңыс ла миллиард беристелерди өдүп,
 Кайкалду сигналдар келет.
 Олорды радарлар тудуп,
 Экрандарда кайкалду сөстөр бичилет.
 Же өскө айлаткыштар тилин
 айладып билерге,
 Мееле жалкындар мелтилдеп
 бедрейт, бедрейт.
 Көлдий көстү телескоптор
 жарты жок Галактикаларды
 Жердин чанкыр кабыгы өткүрө
 илелейт, илелейт...
 Фантасттардын өйи келди.

Бүтпес кайкалдарга мен бүдөр болдым,
Кижиге өскө жылдыстарда
бүткөн деп бодойдым.

Миллион жылдарга тилибис ундылган,
Чырайыс кубулган.

Эмди бисти кем де Космосто бедрейт,
Сигналдар ийет.

Же ол үндиге бис танып болбойдыс,
Ол сөстөрдиге кычырып болбойдыс...

«Кем анда, кем анда?» — деп
Космосты шылайдыс...

1965 ж.

* * *

Кызаланг өйүм келерде,
Оштууум де меге килеген,
Көксимди өрө көдүрүп,
Көк айасты көргүскөн.

Калганчы чазым келерде,
Нөкөрүм килемји этпеген.
Көдүрилбес бажым алдына
Таш та жастап бербеген.

Жүреги, байла, таш болгон,
Тоштоң до соок болгон.

1966 ж.

КЫРЛАР ЛА БИС

Бистин салымыс,
Тууларда жолдордуй,
Көп сабазы туйук
Боомдорго табарган.
Телекейдинг элбек
Жолдорына чыкпай,
Таштар ортозында
Жылыып калган...
Бу кырларыс
Кызаланг чактарда
Кыйгылу жуудаг
Куйагыс болгон.
Je бу кырларыс
Бисти телекейден айрып,
Таш түрмедий
Чактарга турган...
Je алтай кижн туулардыг
Таш эжигин ачып,
Jaан жүрүмге
Jалтанбай алтаган.
Лениннинг адыла
Jүрүмин баштап,

Онын адыла
Жарыкка чыккан..
Чуйдын жолы —
Ол бистин салымыс.
Гранит боомдор
Жемире сокконыс.
Кыймык жок чактарды
Өдүп чыкканыс.
Же бис, бу кырларыс.
Чылап,
Унчукпас кылыкту
Бүткөн эдис.
Тенгери өңдү
Бу кырлар ошкош,
Ару жүректү
Улус эдис.—
Түргөн суулардын
Шылырты ошкош,
Эрмеги жобош
Калык эдис.
Өскө жерлер
Ол жолоп билбезис,
Өскө жондордын
Канын ичпедис.
Бийиркек күйн
Бисте жок эди,
Бийлеп качан да
Жүрбеген эдис.
Же ак-жарык алдында,
Ай, күн алдында
Советтин ырысту
Улузы бис!

Жанымнан өткөн баланын
Жаражын кайкап тур калдым.
Жылыйып калган жылдардын
Эзинин жөнөтө сес калдым.
«Ырызым бу» — деп айдала,
Ичкери алтаарга санандым.
Же ажусу жок тайгадый
Алдымда турды салымым!..
Кандый тенек санаалар
Кезикте башта эбелет?
Жодро жытту энирлер
Жүректи ченеп түжелет?
Жанымла өткөн ол бала
Сен болуптырың, көөркийим.
Көп жылдардын өткөнүн
Ундып ийген эмтирим.

ДЕРЕМНЕ

Кырлар да тоң,
Суулар да тоң...
Жарма кар сеелип,
Араайын төгүлөт...
Чеденниң жанында
Ак карга бастыртып,
Ат көзин жумуп,
Үргүлөп, түжөнөт.
Талымзырак тымык
Деремнени кучактап,
Та нени де тындап,
Шууртанла тынат.
Кандый да уул
Лакпадаң чыгып
Эн оромдо
Омок каткырат.
Оноң адына минип,
Ойойым деп кожондоп,
Ак кырларды көстөп,
Атырайып мантадат..
А кырлар юнын
Кожонгын өткөнөп,

Ойойым-ойойым деп,
 Тунгак кыйгырат...
 Сананзам, кырлар,
 Ээрлү аттардый,
 Бороонты өткүрс
 Кайдаар да мантадат.
 Жаңыс ла дөрөмне
 Нени де сананып,
 Карга бастырып,
 Карамтып уйуктайт.

1966 i.

Кайдаар да мантадат.
 Жаңыс ла дөрөмне
 Нени де сананып,
 Карга бастырып,
 Карамтып уйуктайт.
 Кайдаар да мантадат.
 Жаңыс ла дөрөмне
 Нени де сананып,
 Карга бастырып,
 Карамтып уйуктайт.
 Кайдаар да мантадат.
 Жаңыс ла дөрөмне
 Нени де сананып,
 Карга бастырып,
 Карамтып уйуктайт.
 Кайдаар да мантадат.
 Жаңыс ла дөрөмне
 Нени де сананып,
 Карга бастырып,
 Карамтып уйуктайт.

НЕЛЛИ

О Нелли, сеге,
Алтай кыска,
Английский атты
Кем адады, көөркий?
Байла, лорд¹,
Баронесса леди²
Киндигинди кести,
О Нелли, көөркий?
Je, Нелли, сен
Миледи³ эмезинг.
Англиянын јерин
Кичинек те билбезинг.
Сенин киндигинди
Миледи кеспеген,
Карган Күјей
Кезеле, чиймеген...
Je сен, о Нелли,
Јараш миледи,

¹ Јаан бай, аристократ.

² Абакай келин.

³ Јинт кыс.

Алтай јеримнин
Онбос чечепи...
Сен кандый да
Баронесса эмезин,
Сен Алтай јеримнин
Ырысту ээзи...
Сендий ок кыстар
Шотландияда бар.
Олор кырларла
Кой кабырып баскан...
Олордын кебери
Бернстинг үлгерлеринде
Кайкалду кожондый
Ургүлјиге арткан...
Бу карлу кышта
Ыраак турлуда,
О, Нелли, сеге
Болбогой туштадым.
— Эзен бе, о Нелли?
Койлор кандый?
Айтсан, миледи.
— Ой, нени айдат? —
Нелли каткырат.
Көстөринде кара
Оттор чагылат. —
Кандый андый миледи
Слер мында таптыгар?
Олорго туштаарга
Англияга барыгар.
— О, Нелли, сени
Английский атла
Кем адады болбогой,
Оны мен билбезим.

Je чанкыр Алтайымда
Сендий кыстар бар да,
Кожоны јок качан да,
Качан да јурбезим.

1966 ј. январь.

Булуттардын кезикте танылдым,
Көк телекейди аяктап
Унчукпай турадым.

1901

* * *

Сенин кеберинди
Булуттан кезикте танылдым,
Көк телекейди аяктап
Унчукпай турадым.

А булуттар чүрчеде
Кеберин жылытат,
Салкынга айдадып,
Учат ла учат.

А булуттар көзимче
Канча катап кубулат.
Сенин кеберин
Журалат, арчылат.

Же булуттый кубулчан
Качан да болбозым.
Жаңыс ла омордый
Жайым болорым.

Чанкыр тенгериле булуттар
Учат ла учат!
Санаамда сенин капкылу
Көстөрүн артат.

А булуттар араай
Шылыражып учат.
Та неге де санаамда
Кунукчыл музыка артат.

1965 ж.

БИЧИК

Өштүлөр өчөгөн лө база,
Базынган ла база
Бичик билбес бойысты,
Карангуй жонысты..
«Адып сал» деп бичийле,
Апар дейтен.
Апарып берзе,
Адып салатан.
Аамай калык деп,
Каткыратан.
Сенин таадангы актар
Анайып аткан.
А сен бүгүн
Английский тилле
Шылырада
Куучындап отурыг.
Адаг «арба» деп
Орустап билбейтенин,
Байла,
Ундып салдыг?
Сеге бүгүн
Көп тилдер таныш,

Көс кырыла
Кычырып отурын.
Сен бичик ажыра
Телекейди айладып,
Салымдарды
Түңдеп турадың.
Сендий улус
Жеримде көп, көөркий,
Ого билинбей
Сүүнип жүредим.
Алтай балдар
Буквалар үстүне
Эңчейип,
Уренгенин көрөдим.
Эмди өштүлөр бисти,
Таадаларыс чылап,
Өчөп, өлүмгө
Ийип көрзин,
Карагуй, тенек
Калык дейле,
Анайып
Базынзын.
Бис эмди
Электү жакаруны
Бүдүрерин билерис:
Ол окты
Көмгө ийерин
Жастыра көрбөзис!

1966 ж.

АЛТАЙ БААТЫРЛАР

Эпирлерде,
Бозом эпирлерде
Тымык корумдардан
Көлөткөлөр көдүрилет...
Алтын куйактары
Айга жалтырап,
Алыс өйлөрдин
Улузы көрүнөт.
Аргымак аттардын
Уйгендери шыгырап,
Алтай козжондордын
Шынкырты угулат...
Айса бу
Түргөн суучактын
Табышту агыны
Кулакта шуулайт?
Аттар, аттар
Алтайым үстүлө
Чанкыр жалдары
Жайылып учуртат.
Бозом эпирлерде
Боромтык жолдордо

Кемнинг де кимиртгү
Куучыны угулат.
Айса бу
Кызыл энгирдинг
Лиргилјини
Болор бо?
Агаштар бӯрлерин
Араай тилиреткен
Салкын эрмеги
Эмеш пе?
Айса бу
Јүрегимде гүнеген
Алтай чөрчөктөр
Болор бо?
Алып-Манаш,
Көзүйке
Алтайын эбирип
Јүрү бе?
Је бу көгүсте
Санааларым,
Түженип конгон
Јуруктарым...
Је энгирлерде,
Бозом энгирлерде
Тенкейген корумдардаг
Алтай баатырлар турат.
Кайчынынг кожонынаг,
Кылдардыг күүзинег
Өткөн чактар,
Кезерлер тынданат.
Айдын түнде
Күмүш куйактары јалтырап,
Ыраак талаларга

Баатырлар атанат.
Алтайыс тымык па?
Јуу-чак јок по? — деп,
Јака чөлдөргө
Тозулдар барат.
Алтайым үстүлө
Чанкыр јалы јайылып,
Аттар мантайт,
Аттар мантайт...

1965 j.

ПОЛУСТАНОК

Полустанок, полустанок...
Транссибирский јол.
Јүрүмимде ундылгалак
Тымык турган чөл.
Бир тушта мында
Поезд токтогон,
Эн полустанокты
Јүрек јоктогон...
Бир тушта мында
Телекей ундылган,
Чөлдин кырында
Уул ла кыс турган...
Паровозтор кыйгызынан
Таң чочып адатан.
Кирбиктерден јымжак тун
Качып баратан.
Је тымыктаң, ырыстан
Уул качып ыраган.
Энчикпес јүректүни
Экспресс апарган.
Отторы јиргилденип,
Перрондор өткөн.

Жажыл көстү семафорлор
Жапылдажып көргөн...
Улу транссибирский жолдо
Рельстер кожоңы,
Чөллө жызырап ыраган
Экспресстер отторы...
Жүрүмде жол ачык,
Жүткүп ичкери барган.
Полустанокто көөркий
Жүректе арткан...
Полустанок, полустанок...
Транссибирский жол.
Барабаның чөлдөрүндө
Артып калды ол...

1965 ж.

ЛЕНИН

Қараңғуй Галактикалар ортозында,
Бу күннен миллион катап жаан
күндер ортозында

Жылдыстар өчөт,

Миллион, миллиард жылдар өдөт.

Же эмдиге ле ол санаа жетпес

Ыраак жылдыстар жаркыны

Бис жаар келип жат,

Биске жарып жат.

Улус та ортозында

Бу жылдыстардый улу улус бар,

Олор өлзө дө, жарыгы, жылузы артар.

Олор тирүден тирү,

Олор мөңкүлик жүрүмдү.

Же олор түңгей ле күндий эмес,

Күн чылап жылуны качан да бербес.

Жаңгыс ла Ленин — күндий,

Өлбөс, өчнөс жүрүмдий.

Онын адыла айылга ырыс келет,

Онын ады жүрекке күндий тийет,

Онын ады грандарды бузуп барат,
Келер өйлөрдө революциялар
 базыдында угулат.
Улу Россиянын уулдары
Ичкирил жылдарда,
Космический айандарда
Онын адын жылдыстар одыла
 бичип салар.
Ленин керегинде кижилик кожоңын
Кандый бир марсиан
 качан бир угар.
 1966 j.

АИ ЭСКИДЕ

Кичүде көзнөккө жапшынып,
Көгөрө тонгончо туратам.
Айланып келген куйунды
Ажыктап, нени де сакыйтам.
Көс көрөтөн улустар
Көрмөстөрди көр салган.
Куу тонду элбистер
Куйунла кожо кел жаткан.
Эй, анда кем ыйлайт
Эски чеденниг жанында?
Кемниг жайнулу сүнези,
Нени тапты ол мында?
Ай эскиде көрмөстөр
Арканы төмөн келетен!
Куйунла кожо айланып,
Куу төгнөн түжетен.
Ээн журттын жанында
Эригип олор сыктайган.
Карагуй капшай кирерин
Каткырыжып сакыйтан...
Карлу, бүрүгкий оромдо
Кандый да ээн кебер бар,

Ончо улус бу журттан
Көчө бергендий тым турар.
Толуктар там ла караратан,
Эжикти кем де тырмайтан,
Энем капшай келбейтен,
Эски лампа күйбейтен.
Je турага энем кирерде,
Күн тийгендий сүүнетем.
Эң ле карануй толукка
Жалтаныжы жок көрөтөм.
Бүгүн база шуурган,
Бүгүн база ай эски.
Je кичү тужым ыраган,
Көрмөстөр дө жылыйган.
Жаңыс ла жылу шимирттер
Жүрегимде арг калган.
Күртке бастырган турамның
Кебери санаамда јуралган.
Бүгүн салкын табыжынаң
Музыка күүзин угадым.
Ийиктелген куйуннаң
Вальс бийени танийдым.

1965 ж. Ноябрь.

Санаам бүгүн кен ле ару,
Эртен турагы јаландый.
Күнге күмүш чалындар
Јалбыштанып чыккандый.

Қажы ла чечек бажын кекип,
Эзендежип тургандый.
Күн кирбикке табарып,
Шыгырап калгандый.

Агаштар дезе күүк үниле
Јыгкылдап тургандый.
Көгөрип барган кырларыма
Чанкыр ынаар оролгондый,

А саста сүттій ак туман
Сананып тургандый.
Туманда аскан турна
Ачынып кыйгыргандый.

Қажы ла тамчы-чалында
Телекей јуралгандый.
Јүрегим бу чалындый,
Чедиргенделип каткырғандый.

Жылдыстар түнеген сууларым
Шымыранып жаткандый.
Алтайымла, ай-күннмле
Биригип калгандый.

1965 ж.

ПОЭЗИЯ ӨЛБӨС

Бирде изүү тартыжу,
Поэзия — жалбыш.
А бирде жүк ле сөстөр,
Чөкөгөн көстөр...
Эбире чөл,
Ээн, ээн чөл.
Кыйгырман да, жанылга жок,
Ыйламан да, жанылга жок.
Эбире
Тымыктын курчузы.
Эбире
Жоголгоннын, астын салымы...
Жанылга да ыраак барбас.
Жаңыс ла унчукпас
Кырларда
Жанылга артар.
Ол түргөн суулар табыжыла
Биригип калар!
А жүрөктөр?
Жүрөктөр одуларда
Оттордый күйөр,
Же өрт болбос.

Жангыс ла көгүсте
Поэзия — көрнөөдүй,
Бачым сообос...
Найылар!
Кол колыстанг тудужып,
Келер ойгө
Удура баралы.
Өлбөс салымду
Бу төрөл кожонгысты
Өрттий изү
Кожондоп салалы!
Алтай тил
Жаранып өзөр,
Алмастый жаражын
Көргүзип берели.
Улу ченештерде
Ышталып күйбей,
Жалбырт эдиң,
Күйүп чыгалы.
Билерим, Алтайымда
Албатым барда,
Алтай поэзия
Качан да өлбөс.
Койчынын кожонгында,
Күн чогынын шыгыртында
Алтай поэзиянын
Оды өчпөс...

Аэлитам, сен таг чолмон,
Аэлитам, сен илбизин...
Качан да бүтпес амадуум,
Je кем де оны билбезин!
Аэлитам, сен ырызым,
Орой чыккан жылдызым.
Jүрүмде өскө жолдорло
Jүрүп калды салымым...
Тымык тундерде тужиме,
Аэлитам, кайдан келедин?
Көгөргөн жылдыс чогыла
Көзиме, көөркий, тужедин?
Кенете жүрегимди чочыдып,
Аэлитам, кеберин көрүнөт.
Jаныма једип те сен келзен,
Jылдыстый ыраак билдирет.
Билбес кыстын көстөри,
Аэлитам, сенин көстөрин.
Оскөгө айткан сөстөри,
Аэлитам, сенин сөстөрин.
Байа туштаган бир кыс,
Аэлитам, чек ле сен сшкош.

Сен чөрчөк, амаду,
Же сүрекей таныш чырайлу...
Галактикалар түбинен,
Аэлитам, сен келдин бе?
Айса алтай жеримде,
Аэлитам, сен өстинг бе?
Же, Аэлитам, сен сакылта,
Аэлитам, сен кожоңым...
Ичкери барган жолымда
Оды өчпөс жылдызым...

1966 ж., декабрь.

АЛТЫН ТУУЛАР

Алтынның өңин
Билбейтен эдим.
Же күскиде тууларымды
Алтын өңдү дежет.
Алтын көжөгөлөрдий
Сары бүрлерге
Күн тийерде,
Жалбыштанып күйет...
Алтын бу ла
Буттарым алдында
Бүрлер болуп,
Шылыражып төгүлет.
Алтайымда
Алтын күсте
Агаш аразыла
Базарга жакшызын,
Жалбыракка бүркеткен
Жымжак жолдор
Тармалу ыраакка,
Мени апарзын...

1965 ж.

ТАШ КИЖИ

Чуйдын јолында кар ла кар...
Чуйдын јолы ээн, шуурган.
Эбире дезе кырлар, кырлар
Та нени де сакыган.

Курайдыг чөлинде салкын, салкын
Ачу-ачу сыктаган...
Ээн чөлдө таш кижиге
Мунг жылдарга тог калган.

Ол бу јалагда
Нени де бедреп јүргендий,
Таш эриндери ачылып,
Ачу кыйгырып ийгендий.

Өткөн өйлөрин сананып,
Чөйө кожондоп тургандый.
Жылыйган адын бедреп,
Чөллө тенип баскандый.

Салкын кулакта күүлеп,
Та нени де куучындайт.
Јебрен өйлөр кебери
Санаамда чокум јуралат.

Бу бистин жебрен өбөкөбис,
Курайдын чөлин карулдайт.
Таш үлдүзине тайанып,
Алтайдын ичин ајыктайт.

1966 ж.

ТЫМЫКТА БОМБАЛАР

Городто тымык,
Квартирада тымык.
Je жүректе жоткон,
Күкүрт соккон.

Ыраак широталарга
Санаам барат.
Айлаткыш дезе
Айланат, айланат...

Кем де жыргап жат,
Кем де өлүп жат,
Өртөлпөн Вьетнам...
Оч аларга барзам!

Газетте журук —
Өлтүрткен бала,
Менин кызычагыма
Сүрекей түйгөй бала...

Мен эжиктен чыктым,
Түндө унчукпай турдым.
Жаагымды не де өртөйт,
Жолымды прандар бөктөйт.

А турада танго
Жажык үниле ойнойт.
Кайда да бомбалар
Күзүрөп түжет.

1966 ж.

* * *

Канайдар, бис бүгүн бурулу,
Бүгүн бис эмеш-эмеш калагы.
Бис аракы ичпес учурлу,
Je чөөчөй чек тармалу...

Бис јажыл јай учун ууртадыс,
Јаланда чечектер учун амзадыс.
Күүктер үндери тунганча тоологон,
Та бистин јажар јажысты
тоологон.
Та ичкен чөөчөйисти чотогон...

Бис чечектү јаланда отурыбыс,
Күндү тенгери алдында каткырдыс.
Јаман айтканы айткай, кайдалык,
Јаңы чөөчөйдү, нөкөр, ууртайлык.
Бу јалан — койлогон јалаңыс,
Бу кырлар — ойногон кырларыс.

Элбек јаланда экү отурыс,
Эбире төрөл кырларыс турат.
Күн ашканын сеспей калдыбыс,
Чөөчөй аракыда ай јайканат.

Бу көк тенгери алдында

Аракыда жылдыстар жаркынын
ичели.
Мандыктаг жараш чечектү жеристе,
Каандар чылап, ырғап ийели...
А эртен? Эртен иштеерис.
Аракыга ижисти толып ийбезис.
Je бу тун бис экуниг,
Эки койчынын, эки каанныг.

1965 j.

Түнде түнүрдинг јес көзиндий,
Очөмик јалтыраган
Ай...
Түрген суунын кимиртиндий
Алгыс угулган
Ый...

Тымыган кырларда,
Эн јурттардын ордында
Та не турган?
Та нени сананган?
Кызыл энгирде бозузын бедреп,
Уулчак ыйлаган.
Сөөктү кобыданг коркып,
Мендеп јанган.
Кем де кийининде шылырада
баскан,
Кем де ыйлаган,
Кем де кожондоп туратан.
Көрмөстинг көк оды
Көскө көрүнип калатан.
Ол уулчак мен болгон эдим.
Эриксем, эске алып јүредим.

Эмди тымык түндөрдө
Өскө табыштар меге угулат.
Карагуйда көөркийимниг
Кебери јуралат...

Јымжак түн онын эрдиндий
Јаагыма јапшынат.
Суулар каткырат,
Кырлар сананат...
Је јүрегим арык уулчакка

килейт,

Өткөн өйлөрим — ол,
Онын үстүне
Эр күндөрим эрке энчейет.

1966 ј.

КӨЗНӨКТӨР

Көзнөктөр, көзнөктөр,
Жаркынду отторло жарыган
көзнөктөр,

Слер койу тундерге удур
Жалтанбай, омок көрөдөөр.
Тундеги оромдорло араай базадым,
Жалакай көстөрөөрди, көзнөктөр,
Ажыктап турадым.
Көөшпөк тюль өткүрө
Кем де күлүмзиренгендий бодойдым,
«Эзен бе, көзнөктөр»—деп айдадым.
А көзнөктөр нени де айтпас,
Көзнөктөр жарып ла турап.
Карагуй тун унчукпас,
Жаңыс ла эмиктер сыңыраар...
Көзнөктөр отторло жарыганда,
Тундерди өткүрө жаркындалганда,
Жүректе өчпөс сүүмжи бар,
Жүрүмде улу ырыс бар.
Улу порттордын отторы,
Унчукпас журттардын отторы
Жолымда качан да жарызын,

Қарағуйда артпазын.
Тенери жарытқан городтор,
Тегин кичинек деремнелер
Көзнөктөринде от күйзин,
Эжиктер алдыма ачылзын.

1965 ж.

Айаснай САМАКОВКО

* * *

Бис өлөң чапканыс,
Уур чалгыларга белис толголып.
Алтындый түштер көрбөйтөнис,
Арыганыска жыгылып.
Санаага кирет пе, нөкөр,
Толубайдын јалангы?
Кату өлөңди
Чалгы кеспей турганы?
А бис амырабай
Чапканыс, чапканыс.
Чалгыларысты кайрап,
Уур тынып турганыс...
Јажыл кырлар үстүле
Турналар јанган.
Алыс үнденгилеп,
Алтайыстан ыраган.
Олордын кийининен
Узак көргөнис.
Канады јок болуп

Не керек бүткенис?
Фронтто болзобус,
Јуулашпас бедис?
Ого јук патгондор
Тажыыр эдибис.
Чанкыр тенгериле турналар
Чубажып учкан.
А көзиме кенете
Јаштар айланган...
Толубайдын јалангында
«Јуулашканысты»
Ол тушта бис
Билбеген эдис.
Кажы ла бугул, сноп,
Бомбалар, гранаттар болуп,
Оштүни кырат деп
Сеспеген эдис...
Је бистинг јүрегисте шыркалар,
Качан да јазылбас сорбулар
Ол ойнобогон ойыныс,
Ырыс көрбөгөн бала тужыбыс.
Је ол тизилип учкан турналар,
Күүк кожонду јажыл кырлар
Јүректериске эм,
Јүрүмисте эм!

1965 ј.

* * *

Учы жок тымыктын кожоңы —
Ак карлар... Карлар...
Өлөңдү чанактын жолы,
Унчукпас кырлар, кырлар.
Же бу ак тымыкты кенете
Салкын чочыдат,
Карды куйулта согуп,
Кайдаар да апарат.
Кобы оозында кичинек турлу
Карга бастырат.
Жангыс ла тенек күчүж
Тышкары каңылайт...

1965 I.

ТОПШУУРЫМ

Топшуурымда жүк ле эки кыл,
Оны јаман айтпа, уул.
Ол күрсүлдеген барабан эмес,
Ол огурган труба да эмес.

Је ол до үндү,
Ол до жүректү.
Топшуурымда жүк ле эки кыл,
Је ол кылдарда,

Јыгкылдаган кылдарда
Эне јеримниң кожоңы,
Эрјине аттар тибирти.
Јайнап, јайнап жүр калган,
Мөштөрү, мөңкүлерге шиг
калган

Өткөн өйлөр үндери,
Өлбөс жүректер күүндери.
Топшуурымда эки ле кыл,
Је ол көпти айдар,
Көпти санандырап.
Албатымның салымы,

Айдылбаган санаазы
Жүрегиме томулар.
Топшуурымды кичинек көрбө,
Кылдары кыска деп айтпа, уул.

Онын кылдары мөштөң
Мөшкө тартылган.
Ынаарлу чанкыр өзөктөрдү
Жыгкылдап кечип жүр калган.
Ол кылдардын шыгырты
Алтаыма шиг калган,
Кырлар үни бол калган.

Ол үнди укпадын,
Жүрегинге сеспединг.

Электеп айттыг топшуурды,
Эки кылду топшуурды,
Же онын үни арт калар,
Жүрекке жылу табарар...

Музыканы кылдардын
Көбизиле таппазыг.
Жүрегинде кожон жок болзо,
Эркир кылдар жок болзо,
Мунг да кылдар болушпас...

Мен де кайкалду симфониялар
уккам,

Же топшуур үнин ундыбагам.
Мөштөрүмниг жайканыжын,
Сууларымныг шуулажын,
Кырларымнын тымыгын

Топшуурым ойноп беретен.

Кызарып јаткан чоктордон,
Өдүп калган өйлөрдөн
Кайкалду үндер келетен,
А мөштөр дезе јайканып,
Топшуур үнине јөмөжип,
Араай кайлап туратан,
Алтайым оны тыгдайтан!

1964 ј.

СЕБИ БАЖЫНЫҢ МӨШТӨРИ

Эзендер бе, Себининг мөштөри,
Жүс жылдарды көргөн өрөкөндөр?
Мөңкүликтен мөңкүликке улалып,
Мөңгүнделип өрө өскөндөр?
Ныкталаган жылдыстар

оодылгандый,

Кырулар бүригерде мызылдайт.
Слердинг тынган тыныштый,
Тайгалар баштары ышталат.
Себи бажынын мөштөри,
Сергелег омок мөштөри,
Слер жолымда мааныдый,
Жажына жажыл кожондый.
Тынчу городто карыксам,
Ыраак жолдордо чылазам,
Түжиме мөштөр түжелет,
Серүүн эзиндер жет келет.
Бүгүн ойто ло мен мында,
Жал мөңкүнинг бажында,
Ак күрттери тенкейген
Алтайымнын ару сынында...
Эзендер бе, Себининг мөштөри?

Мөңкүлөр сүүген агаштар?
Же мөштөр, мөштөр унчукпайт.
Шуурган жолдо тумантыйт.
Мөштөрүм, слерди көргөмдө,
Ийдем кожулып тургандый.
Жүректе оок чөкөштөрдү
Шуурган учурып баргандый.
Ару, ару санаалар
Көксиме толуп калгандый.
Ак жылдыстар кайдан да
Устүмө төгүлүп тургандый.
Жолымда канча ла туштаган,
Уйдежип, кийинимде жажарган
Чагана жытту мөштөрүм,
Слерле оморкоп жүредим!
Бу жүрүмдө слердий
Жалтанбас, турумкай болойын!
Жүрүмнүн жотконду жолында
Слердий бөкөйбөй турайын.

1966 ж. Январь ай.

* * *

Сөстө — ижемји.
Сөстө — килемји,
Тымык сүмерлер,
Тыркыраган үндөр.
Сөстө — төгүн,
Сөстө — мөнгүн.
Жабыс жалканчыш,
Жамыга чыгыш...
Же сөстө эрикчил,
Сокор энгирлер.
Слер кайдаг да
Једип келедеер.
Көргөн көстөн
Сөс тө јоктон
Нени де сезип,
Јүректер, сүүнедеер.
Же сөстө — серемји,
Бүтпес ижемји
Бүгүн чечилбей,
Јүрүмде чиймелди.
Кууним дезе

Тузакта эликтій,
Тыныжы буулып,
Көстөри јашталды.
Сен, көөркий,
Ээлгир сабарыгла
Темир тузакты
Чече тартсаң,
Јалакай көслө,
Эрке сөслө
Ижемји одын
Ојто јарытсаң...

1965 ј.

ГРАН АРЫ ЈАНЫНДА ЈУРУП
БИЧИГЕН УЛГЕРЛЕР

КУДАЙЛАР

Уўрлү койлор чылап,
Туристтерди айдап алала,
Гид¹ оморды храмдарга апарат,
Африканын кызу теңеризи алдында
Терледип, пирамидаларга чыгарат.
Оног жердин түбине түжүрүп,
Тынчу пробницалар көргүзет.
Тыны жок таш кудайлар алдында
Жарты жок бичиктер кычырат.
Бу Амон-Ра — Күннин кудайы,
Мынызы Озирис — өлгөндөр кудайы.
Эбире кудайлар, ийт башту улустар,
Унчукпас таштар, туруп калган
чактар.

Мен болзом, таштарга эмес,
Чагкыр Нилдин толкузына,
Аменхотеп² чилеп
Бу Күнге мүргүүр эдим,
Сексек башту пальмага мүргүүр эдим.

¹ Гид — жоруктап жүргөн улусты городло, музей-лерле, памятниктерле таныштыратан кижиге.

² Аменхотеп — жебрен Египеттин кааны.

Je гид бисти жууп алала,
Уурлү койлор чылап, ичкери айдайт.
Туристтин салымы кайда ла андый —
Афинде, Римде, Каирде.
История, искусство, жебрен

цивилизация?

Илбиркезең — төлө, терле.
Бу изүде Африканы, Европаны
Эбирип жүреримде,
Серүүн салкынду кырларым эзегем.
Бистин улус мындый храмдар,
Пирамидалар тутпаган,
Олор тенек пе деп сананып жүргем.
Чындап та, бис кандый улус?
Кандый кудайга бис бүткенис?
Агашка жаламадан буулап салала,
Айыска, Күниске мүргүп жүргенис.
Кудайларыс таштар эмес,
Чанкыр кей, жер, илбизин санаалар.
Олор сөстө, жүректе, жүрүмде
Изи жок жылыйып калгандар...
Мен кудайга бүтпес те болзом,
Алтайымнын жаражына мүргүп
жүредим,

Аржан суузынаң амзап ичкемде,
Алдына оның бөрким чечедим.
Ак карлу сүмерлер жанында
Улуркак санаага бастырып турадым.
Мен бойыма бойым кудай,
Алтайым кайкалду храм деп
сананадым.

Албатым кайкалду өргөөлөр дө
тутпагай,

Je тўнгей ле ойгор деп оморкоп
айдадым...
Акропольдын јаражын да кайказам,
Алтайым јаражын ундыбай јўредим...
Аайлап болбос шылырууш тилле
Гид нени де јартап айдат.
Алебастрдан эткен теҥкек межикте
Алтынга ороткон фараон јадат.
Айдары јок бийик пирамида да
тутса,
Алтын межикке јадып та алза,
Аркада јаткан алтайдын сөөгинег
Фараон сөөгининг нези башка?
Кайдаар ла барзан, кудайлар,
өргөөлөр —
Улу кайкалдар алдыҥа ачылат.
Андый да болзо, Алтайым јаражы,
Ару ажулары бойына тартат.
Мында өлгөннинг чырайы јуралган,
Јеримде мөҥкүлик јүрүмнинг чырайы!
Мында таш кудайлар сүрлери
арткан,
Алтайымда кудайлар — алтайым
улузы!

Каир. Египет. 1964 ј.

* * *

Талайдын чыкту салкыны,
Табышту чанкыр толкулар.
Дарданелдин өткүжи.
Таныш эмес жараттар...
Өскө жаңду калыктар,
Өскө тилдү улустар.
Өскө жылдыстар түндерде
Суркурап, талайды жарыдар.
Эгирдин кызыл чогында
Эгей талайла бараттым.
Эригип талайга калыган
Эгейди¹ эске алындым.
Айдын түнде көк талай
Мөнгүнделип карарат.
Орфейдин² илбилү кожогына
Толкулар шылырап улагарат.
Ыраак, ыраак Төрөлим
Jүрегиме жылу jurалат.
Түштүктин ак жылдызы
Талайга түжүп, өч калат.

Эгей талай. 1964 j.

¹ Жебрен Грециянын кааны.

² «Иллиада» деп улу поэманын геройы, кожоңчы.

* * *

Көк талайла ак кереп жүзет,
Жүзүп браатканы чек билдирбейт.
Ак толкулар кайдаар да мендейт,
Олордын үстүндө чайкалар элбегдейт.
Көк талай үстүлө көк салкындар учуп,
Тыгыш серүүнле көксиме табарат.
Бу кереп жеримниг жемтигиндий,
Ол өскө талайга, өскө жараттарга
курчадат.

Эгей талай. 1964 ж.

Жылдыстар одындый
Көгөрип күйген
Көстөрдинг одына,
О, канайып көрөйин.
Жалтана, жалтана,
О кудай,
Сениг алдыга
Жүрегим күйүп
Канайып турайын?
Жүрүмниг бу
Сокор түнине
Сен де барарың,
Мен де барарым.
Же бу жарыктаң
Жоголып та калзам,
Кара жерде
Кайылып та калзам,
Өлөң болуп
Өзүп келерим,
Көгөлтирим жылдыстар
Чогын көрөлө,
Көстөрингди танып ийерим.
Жаантайында чылап
Сениг жаныңда
Сүүнип, күйүп,

Ырысту турарым.
Je бир ле катап
Эркелет, эркем,
Эркенди эзеп жүрейин.
Бир үйеде
Бирлик болгонысты
Жүрегимле ичейин.
Je канча ороонды
Өдүп те калзам,
Канча талайды
Кечип те калзам,
Сен чек ле жанымдадый,
Талайдын чанкыр толкузынан
Чыгып келгендий.
Je сеге ойто жолуксам,
Чыдажып болбой туштазам,
Жылдыстар одындый
Көгөрип күйген
Көстөрүг одына,
О, канайып көрөйин.
Сүүжи жок
Сүүгеним алдына,
Сүрдөп, күйүп,
О, канайып турайын?...

Средиземный талай, 1964 ж.

ПОЭМАДАН АЛЫНГАН ҮЗҮК

I.

Алтай,
Сүскүрө түшкөн жылымдары
унчукпас,
Жыштары караңуй, тымык,
Айан тепсендери
Айдары жок жараш,
О Алтай!
Мен кичинек болгом,
Күзүни чечектерди шынырада
тееп,
Jүгүрип жүргөм.
Күн эжинген
Күски сууларды
Чачылта кечкем.
Энемле кожо койлорды айдап,
Тайгалар ажатам...
Бистинг колхоз,
Бистинг школ,
Билгеним ле ол.
Кандый да бийик кырга чыксаң,

Эбире кырлар, кырлар.
Ол кырлар ары јанында
Та кандый талалар?
Чыкыраган соок кыштар
Санаамнан ундылды,
Ачыныштар, ашташтар
Јүрегимнен арчылды.
Ару ла төрөл кырларым
Јүрегимде артат.
Јажыл мөш шуулап,
Көксимде јайканат.
Көзимнин алдында чечектер —
Көк, кызыл, сары.
Канымда бу кырлардыг
Салкыны, кылыгы.
Бис көп болгоныс,
Бис аштап јүргенис.
Төрөлиске уур өйлөрдө,
Адабыс јууда өлөрдө,
Килеген де улус бар,
Кинчектеген де улус бар.
Је мен өштөбөзим,
Јагыс ла килеерим.
«Аштап та јүрзегер,
Ак-чек јүрүгер», —
Энебис үреткен,
Эркеледип јүретен,
Төгүн сөс учун
Сабап та ијетен.
«Педагогиканы» ол
Чек билбейтен.
Је эмди мен ак-чек болзом,
Эрлердин эри болзом,

Јалтанбас ла јалакај болзом —
Ол ончозы энемнен,
Ўредү јок үй кижиден,
Је улу жүректү энеден.
Јаңыс ла бу турумкај кылыгымды,
Энчейип билбес јангымды
Кырларым меге берген,
Омок эдип үреткен.

II

Јүрүм, байла, качан да
Сакылтада, кыймыкта.
Учы јок јолдордын
Учына једер амадуда...
Бис неге де мендейдис,
Бис неге де јүткүйдис,
Кезикте куру ла јерге,
Тегин ле немеге.
Элбек јолго чыгардын алдында
Энчикпей жүрек систайтан эди:
Ышту ыраактарга,
Ырысту тушташтарга.
Ол күн санаамнан чыкпайт.
Бис эски интернатла
Эзендежип турганыс.
Ол бистин кару энебистий.
Ырап барар алдында
Эмеш кунукканыс.
Канча јылга јаткан
бу тура
Караңуј түнде көзнөктөри
јарып,

Ол бисти үйдежип,
Жолдын јанында тур калган.
Бистин кийинибистен
Ол јарык көзнөктөриле
Көр турган.
Онын кыптарында,
Будук јытту залдарында
Бала тужыбыс арт калган.
Төрөлис — ол төрөөнис эмес,
Ол энебис.
Онын колында беленге өскөннис,
Онын шылтуунда үренгенис.
Малчынын балдары
Мыны качан да ундыбас.
Ол жүректен, жүрүмнен
Олор тирүде арчылбас...
Жайдын торкодый јымжак түни.
Бис чек ле эзирик болгоныс:
Келер жүрүмнен
Кетеген сүүштег.
Нөкөрим энчикпей турган:
«Автобус кайткан?»
«Автобус кайткан?»
Кыстар араай кожондожып турган,
Теректер та кандый да
Жажытту шуулашкан...
Жылдыстар дезе јангыс ла,
Јангыс ла биске јарыган...
Мени та нениг де учун
Сүре ле јолдор кычырат.
Көлөсөлөр тибирти
Кожондый угулат.

Байла, канымда
Көчкүн өбөкөлөрүм
Каны энчикпейт.
Ол шыкшыттарыма тебип,
тирсилдейт.

Энем мени өнгөрүп алала,
Көк сындарла көчөтөн,
Кабайым ат үстүндө
Жайканып жүрөтөн.
Мен, байла, бүүдерде көчкүн,
Таладан талага
Ырыс бедреген көчкүн.
Жолдордо сананарга жакшы,
Жорук санааны мендедип
тургандый.

Шүүлтөлөр токтомжы жок
Урулып келгендий...
Бис Москвага жеткенис,
Деремненин уулчактары,
Алаатып турганыс.
Кандый да седеп неме
Бисти электү ажыктаган.
Кендир буулу чемоданыска
Кедейип каткырган.
Бу телекейде жүрегиме кару
Эки жер бар:
Бирүзи — Алтайым,
Экинчизи — Москвам.
Алтайым меге жүрөк берген,
Кожондордун күүзүн берген.
А Москвам меге ойгор берген,
Гелекейдин чырайын көргүскөн.

III

Кезикте мен та неге де карыгадым,
Нени де эбиреде жоктоп,
сананадым.

Нениг учун бис ас?
А телекейде жас!
Бу жагыс ла мениг ооруум ба?
Жагыс ла мениг шырам ба?
Айса бүткүл чактардын,
Уни жок жүрген калыктын
Жүрегинде түүлген корон бо?
Бузулып чыккан кожоң бо?
Бис ас артканыс.
Азиянын чөлдөринде азып
калганыс.

IV

Мен агаштар ортозында,
Жажыл туунын
сыртында турум.
Бу жүрүмге сүүнип каткырадым.
Куштар унин тыгдап,
Агаштарла базадым.
Же ышту городторды көрүп,
Чочып турадым.
Жебрен кижичилеп,
Тайгаларга ырайдым...
Же алырак көстөри жалтырап,
Городтор үстүмө келет.
Бетон тамаштарыла
Жерди кадыра базат...

Бүгүн кырларда
Кичинек кушкаш кожондойт.
Будактан будакка секирип,
Чалындарды төгөт.

1966, февраль ай.

БАЖАЛЫКТАР

Мен — кижн	3
Алтай кыстар	7
Кинодо	10
Алтай эскадрон	12
Улу кочуш	14
Жагытту улгерлер бичичиге	16
Журеке кундер	19
Нажылык керегинде баллада	22
Арбаныг чарагы	26
«Жагыс ла сен билерниг»	
Таш улустар	29
Жагы жыл туни	32
Бис те билерис	34
Жастарым	37
Чимеркеек уулга	39
«Ойлор одор, жылдар жылылар»	40
Кыйа баспаганыс	42
Кастар учат	44
Жас келедин	46
Ат ла ой	48
Этенов Сорпогго	50
Кем анда?	52
«Кызалан ойим келерде»	55
Кырлар ла бис	56
«Жанымнаг откон баланыг»	58
Деремне	59

Нелли	61
«Сенин кеберинди»	64
Бичик	66
Алтай баатырлар	68
Полустанок	71
Ленин	73
Ай эскиде	75
«Санаам бүгүн кең ле ару»	77
Поэзия өлбөс	79
«Аэлитам, сен таң чолмон»	81
Алтын туулар	83
Таш кижн	84
Тымыкта бомбалар	86
«Канайдар, бис бүгүн бурулу»	88
«Түнде түнүрднн жес көзннднн»	90
Көзнөктөр	92
«Бис өлөг чапканыс»	94
«Учы жок тымыктын кожогы»	96
Топшуурым	97
Себи бажынын мөштөри	100
«Сөстө — ижемнн»	102
Гран ары жанында жүрүп бичнген улгерлер	
Кудайлар	104
«Талайдын чыкту салкыны»	107
«Көк талайла кереп жүзет»	108
«Жылдыстар оындынн»	109
Поэмадан алган үзүк	111

Аржан Оинчинович
АДАРОВ

Кочевники
(стихи)

На алтайском языке

Редактор *Е. М. Палкин*
Художник *В. Д. Запрудаев*
Художественный редактор *И. И. Митрофанов*
Технический редактор *Н. Н. Параев*
Корректоры *В. Т. Самыков* и *А. Боконокова*

* * *

Сдано в набор 4/V 1966 г. Подписано в печать
1/X 1966 г. Бумага 70 × 90¹/₃₂. Печ. л. 3,75.
(Усл. п. л. 4,38) Уч.-изд. 3,33 л. АН 00364
Заказ № 1876. Тираж 1000 экз. Цена 19 коп.

Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного
издательства, пр. Коммунистический, 44.
Горно-Алтайская тип., пр. Коммунистический, 25.

